

ایران در سالی که گذشت

آرش کمانگر arash@funtrivia.com

موقعیت رژیم، اوضاع سیاسی و وضعیت جنبش‌ها (قسمت اول)

از همان اول، مشخص بود و یا باید مشخص می‌بود که مجموعه بحران‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در کشورمان، عمیق تر و وسیع تر از آن است، که بتوان صرفا با تکیه بر حربه سرکوب، فضای مبارزاتی حاکم بر جامعه را مهار کرد و دوره‌ای از رکود و رخوت سیاسی را بر کشور حاکم نمود. هم از این روست که بحران انقلابی جاری علی رغم همه ترفندها و یورش‌های فاشیستی رژیم در دوره پس از «انتخابات» ریاست جمهوری، نه تنها لگام نخورده، بلکه نیروهای بکر و جدیدی را وارد صحنه پیگار با استبداد حاکم نموده است. اصولاً یکی از علایم «بحران عمومی سیاسی» تداوم جنبش توده ای می‌باشد. در واقع، هرچند با توجه به توازن قوای سیاسی موجود و از جمله سه نقطه ضعف اساسی جنبش یعنی: پراکندگی، عدم شکل‌گیری تشکل‌های سراسری مستقل و فقدان آلت‌رناتیوی بالفعل و قادرمند در برابر رژیم، جمهوری اسلامی توانسته سکان کشته توفان زده خود را در برابر امواج خروشان جنبش‌های پراکنده و مبارزات قشرهای جدا از هم مردم همچنان در دست داشته باشد، اما در عین حال، ناتوان از کنترل توفان و تحمیل فضای رعب و وحشت بر جامعه بوده است. نگاهی گذرا به مهم‌ترین نمودهای جنبش توده‌ای طی سال ۱۳۸۰، به روشنی این مدعایاً را به اثبات می‌رساند از این رو در اینجا به طور فشرده شاخص‌های اصلی این جنبش‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

۱- جنبش کارگران صنعتی:

طبقه کارگر خصوصاً آن دسته از مزدگیران که در کارخانجات و بخش صنعت اشتغال دارند بیشترین بار بحران افسارگسیخته اقتصادی و فلاتک و فقر ناشی از سیاست‌های خانمان برانداز رژیم اسلامی و بورژوازی مورد حمایت آن را به دوش می‌کشند. به همین خاطر در این دوره نیز همچون سال‌های گذشته مطالبات صنفی، هدف نخست و عمله اکثریت قریب به اتفاق حرکات و اعتراضات کارگری محسوب می‌شده است. مهم‌ترین این خواست‌ها عبارت بودند از: پرداخت دستمزدها و مزایای معوقه، جلوگیری از اخراج کارگران و یا اعتراض به تعطیلی کارخانجات، حق بیمه بی‌کاری، مطالبه افزایش دستمزد و مزایای شغلی با در نظر داشت هرینه زندگی و نیز تورم، رسمی شدن کارگران قراردادی و موقعت، حق انعقاد قرارداد دسته جمعی کار، معافیت کارگران از پرداخت مالیات بر حقوق، شمول قانون کار بر کلیه کارگران و در این رابطه مخالفت با مصوبه ارتقاضی مجلس در زمینه معافیت کارگاه‌های زیر پنج نفر، حق مسکن و یا وام مسکن و نیز توزیع بن‌های کارگری و کالاهای اساسی به قیمت ارزان و غیره. کارگران صنعتی حول مطالبات فوق الذکر، در اکثر شهرهای ایران اقدام بپیاسی ده‌ها حرکات اعتراضی مهم در قالب: اعتراض، تحصن در کارخانه و یا در برابر اداره کار و سایر نهادهای دولتی، راهپیمایی در سطح شهر (که در مواردی منجر به درگیری‌های خونین با نیروی انتظامی شد)، ایجاد راه بندان در جاده‌های اصلی، بیرون انداختن مدیران و کارفرمایان فاسد و غارتگر، طومار توییسی و... نمودند. که از میان آنها می‌توان به سلسله حرکات اعتراضی ده‌ها هزار نفر از کارگران صنایع نساجی و درحال ویرانی کشورمان اشاره نمود که برخی شهروها نظیر اصفهان، به درگیری‌ها خونین انجامید. یکی از دلایل اعتلالی مبارزات کارگران نساجی، تلاش خودکارگری دولت خاتمی و مجلس ششم برای تعطیلی بسیاری از کارخانجات نساجی می‌باشد بی‌آنکه فکری اساسی برای تأمین اجتماعی کارگران کرده باشند.

مطالبات صنعتی و رفاهی، البته تنها مطالباتی نبودند که کارگران در سال گذشته بر آن پای فشندند، بلکه علاوه بر آنها، مطالبات مهمی چون: حق اعتراض (یعنی رسمیت دادن به آن در قانون کار رژیم)، حق ایجاد

تشکل ها و اتحادیه های کارگری مستقل و در این رابطه پایان دادن به سلطه انحصاری نهاد ضدکارگری «خانه کارگر» و «کانون عالی شوراهای اسلامی کار»، حق مشارکت کارگران در تعیین حداقل دستمزد سالیانه و نیز تدوین قوانین کارگری، پایان دادن به حضور و سرکوب کری های نهادهای جاسوسی و امنیتی رژیم در کارخانجات نظری: انحصار های اسلامی و بسیج... نیز در شماری از حرکات کارگری مطرح گشتند. مطالباتی که مضمون سیاسی و طبقاتی آنها بر کسی پوشیده نیست. با این همه و علی رغم تداوم بی وقته جنبش کارگران صنعتی، مبارزات طبقه هنوز از ^۴ نقطه ضعف مهم رنج می برد: (الف) فقدان تشکل ها و اتحادیه های مستقل کارگری (ب) فقدان هماهنگی میان کارگران یک بخش از صنعت یعنی پراکنده و خصلت غیر سرتاسری آن (د) جانفتدان سنت همبستگی طبقاتی و نیز پشتیبانی کارگران از مبارزات دیگر اقتدار مردم (ه) حضور ناچیز کارگران به مشابه یک طبقه در جنبش عمومی ضداستبدادی، آزادیخواهانه و برابری طلبانه مردم. البته کارگران خصوصاً لایه های جوان و میانسال آنها به همراه فرزندانشان در محلات و میادین شهرها به عنوان شهروندان ستمدیده این کشور در مبارزات اجتماعی و جنبش نافرمانی مدنی نقش دارند، اما نه به مشابه یک طبقه و چیز مستقل، برای نمونه هنوز حرکت مستقل کارگری با مطالبات آزادیخواهانه و ضداستبدادی مثلاً با شعار «آزادی زندانیان سیاسی» و غیره شکل نگرفته است. این خلا سنگین درحالی احساس می شود که به تجربه (و از جمله تجربه ورود قدرتمند نفت کران به صحنه سیکارهای سیاسی در جریان انقلاب ^{۵۷}) می دانیم که بدون حضور گسترده طبقه کارگر، چشم اندازی برای شکل گیری یک انقلاب جدید وجود ندارد. البته پرولتاریای صنعتی در دوره اخیر در زمینه «همبستگی طبقاتی» کام های هرچند کوچک اما ارزشمندی را به جلو برداشته است.

حمایت کارگران کارخانه کفش شادان پور از اعتصاب کارگران، «چیت ری» و پیوستن به تجمع آنها در جلوی مجلس (در تابستان گذشته) و نیز حضور همزمان صدھا کارگر کارخانجات تهران در حرکات اعتراضی معلمین در برابر مجلس در تاریخ دو بهمن، نشانه هایی از این تحول مهم بودند که ضروریست این سنت نیکوی طبقاتی در مقیاس سراسر کشور به اجرا درآید و روزبیروز گسترش یابد. لازمه این کار اما، «وحدت و تشکیلات» است زیرا مادام که طبقه کارگر از تشکل های مستقل خود محروم است، حتی شدیدترین حرکات اعتراضی نیز ره به جایی نخواهد بود و در برابر صفوں متحد کارفرمایان، دولت و قوای مسلح شان در هم شکسته خواهد شد. از این رو در مقطع کنونی کارگران پیشو و نیروهای سوسيالیست، اولویت اول خود را باید پر کردن این خلا دردنگ و زیان بار قرار دهند.

۲_ جنبش جوانان:

از آنجا که دوسم جمعیت ایران در زیر سی سال به سر می برد بسیار طبیعی و بدیهی می نماید که جوانان وزن قابل توجهی در هریک از جنبش های اجتماعی مردم کشورمان، از جنبش کارگری گرفته تا جنبش بیکاران، از جنبش دانشجویی گرفته تا جنبش زنان داشته باشند، اما پدیده ای به نام «جنبش جوانان» دارای مختصات و ویژه گی های خاص خود می باشد که با مطالبات ویژه جنبش های دیگر می تواند ضرورتاً تداعی پیدا نکند و انطباق نداشته باشد. جنبش جوانان با بهره گیری از شور، ویژگی و مطالبات قشر جوان کشور نهضتی عمیقاً سیاسی، ضد استبدادی، آزادی خواهانه، سکولاریستی و مدرن است. در ایران تحت حاکمیت رژیم عصر شترچرانی، جوانان (خصوصاً دختران) بیش از هر قشری طعم تلغی استبداد و تحجر مذهبی را چشیده اند. انرژی، شور جوانی و ویژگی های سنتی آنها ایجاب می کند که بیشتر از هر قشری در گسترش هنر، ورزش، آزادی عشق ورزی، آزادی پوشش و نیازهای جنسی و... منافع داشته باشند. به علاوه در زمینه اقتصادی، بیشترین بخش بی کاران را جوانان تشکیل می دهند و فلاکت اقتصادی موجود و سیاست های ویرانگر رژیم اسلامی آینده ای بی نهایت تیره و تار را در برابر این نسل که باید «آینده سازان» کشور ما باشند، قرار داده است. مجموعه این فاكت ها سبب می شوند که جوانان به جریان مذاقب اصلی آتشفسان خشم مردم تبدیل شوند و هر از گاهی با برقایی «شورش های شهری» آن را به نمایش گذارند. شورش هایی که نگرانی هر دو جناح رژیم را برانگیخته و آنها را در وحشت مرگ فرو بردند است. به طوریکه حتی به اصلاح اصلاح طبلان حکومتی نیز از «لاتیزم» این بخش از مردم سخن می گویند بی آنکه نقش خود را در عصیانی و بحرانی نمودن جوانان اذعان کنند. در انتقام از این روحیه شورش گرانه و خصوصاً نافرمانی مدنی گسترده جوانان در برابر مقرارت پوسیده مذهبی بود که بیدادگاه های رژیم بعد از انتخابات ریاست جمهوری ^{۸۰}، موجی از اجرای علنی احکام شکنجه و شلاق در ملاعام را در میادین شهرهای بزرگ به نمایش گذاشتند. تا با تازیانه بستن جوانان جویا شادی، آزادی و مدرنیته، جنبش آنها را دچار هراس و عقب نشینی کنند، اما دیری نگذشت که صدھا هزار تن از این جوانان به بهانه بازی های مقدماتی جام جهانی فوتیال و برد و باخت های تپم ملی ایران، شورش های وسیعی را در پاییز گذشته در تهران و چندین شهر دیگر برپا کردند که در جریان آن هزاران جوان بازداشت شدند. دادگستری تهران در یک مورد به دستگیری هزار نوجوان ^{۱۳} تا ^{۱۷} ساله اعتراض نمود که به روشنی ابعاد این جنبش عمیقاً سیاسی را به نمایش می گذاشت. با این همه در جریان این شورش ها و چه در جریان شورش سیزهوار و... شاهد بودیم که جوانان اولاً به دلیل پی ریزی نکردن تشکل های خود و ثانیاً به دلیل فقدان یک آلترناتیو بالفعل مترقبی و رادیکال که بتواند «چراغ راهنمای» این جنبش باشد، قادر به تداوم حرکات اعتراضی خویش و هدفمند نمودن آن در راستای پیوند با دیگر جنبش های اجتماعی نبودند. البته

مقاومت منفی و نافرمانی مدنی این نسل پرشور به اشکال گوناگون ادامه دارد و روحیه انقلابی و شورش گرانه آن کماکان پابرجاست، اما این روحیه و جسارت برای اینکه به اقدام مستقیم و دامنه دار سیاسی فرا روید و حول اهداف معینی کانونی شود، باید بتواند برخلاف سازماندهی فایق آید. برای پر کردن تدریجی این خلا راهی جز شکل دهنده هسته های جوانان پیشو در محلات و ارتباط منظم هسته های محلات گوناگون با یکدیگر وجود ندارد.

۳- جنبش دانشجویی:

جمهوری اسلامی در سال های پس از رویداد خرداد ۷۶ به تجربه دریافت که دانشگاه همچون سنگری برای دفاع از آزادی و جنبش دانشجویی به عنوان پیشقاول مبارزه با استبداد حاکم، یک خطر جدی برای پایه های نظام محسوب می شود. این رژیم از جنبش کارگری مadam که در اسارت مطالبات صنفی خود است و از جنبش جوانان تا زمانی که خصلت شورشگرانه و مقطعی خود را حفظ نموده و مکان و ظرفی برای تشکل یابی خود دست و پا ننموده، می تواند دچار «نگرانی سرنوشت ساز» نشود، اما جنبش دانشجویی اولاً به دلیل سامان دهنده محافل و هسته های مستقل خود، ثانیاً به دلیل قرار داشتن در محیط علمی و روشنفکرانه دانشگاه ها (و تجمع طبیعی که این مکان برای آن فراهم می کند) و ثالثاً به دلیل خصلت مستقیماً سیاسی و ضداستبدادی اش، به اولویت اول رژیم برای سرکوب و لگام خوردن تبدیل شد. خصوصاً که این جنبش در قیام شش روزه تیرماه ۷۸ نقش تعیین کننده داشته است و به علاوه نفوذ جناح تمامیت خواه در دانشگاه ها تقریباً به نقطه صفر نزدیک است. مجموعه این ویژگی ها سبب شده که حتی پایه اصلی جناح «دو خردادی ها» در دانشگاه ها یعنی «دفتر تحکیم وحدت» تحت فشار دانشجویان مستقل و مبارز دچار بحران و انشعاب شود. نقطه اوج این بحران را ما در جریان برگزاری کنگره این تشکل شاهد بودیم که عمل انجمان های اسلامی ده ها دانشگاه را با شعار ضرورت یک تشکل غیردولتی و منتقد به چالش با نیروهای وابسته به احزاب دو خردادی کشاند. عین همین دو دستگی و فاصله کیری تدریجی بخشی از پایه حمایتی جناح اصلاح طلب رژیم از آن را ما در جریان همایش ها و میتینگ های مریبوط به ۱۶ آذر (روز دانشجو) نیز شاهد بودیم. به همین خاطر رژیم اسلامی مصرانه در کنار دستگیری فعالین مستقل جنبش دانشجویی و از جمله اعضای جبهه متحد دانشجویی به تشدید فشار بر جناح چپ دفتر تحکیم وحدت افروده و ضمن کاستن از تحرک و فعالیت های آنها اقدام به دستگیری و حتی در هفته های اخیر ریودن فعالین اصلی برخی انجمان های اسلامی و آزار و تهدید آنها در شکنجه گاه های مخفی نموده است. مجموعه این اقدامات سبب شده که تا حدودی از شتاب و تحرک جنبش دانشجویی کاسته شود، اما تردیدی نیست که «این آرامش نسبی» موقتی و کوتاه خواهد بود و مجموعه شرایط حاد داخلی و بین المللی و از جمله به اثبات رسیدن بن بست و ستونی جناح اصلاح طلب و هر نوع روایی استحاله رژیم برای طیف جدیدی از دانشجویان که تاکنون پایه حمایتی جناح خاتمی را در دانشگاه ها تشکیل می دادند، سبب خواهد شد که این جنبش مجدد سر بلند کند و رسالت روشنگرانه و آزادیخواهانه خود را دریابد. به موازات این چالش، ضروریست که هسته ها و تشکل های مستقل دانشجویی قوام بیشتری پیدا کنند و به ویژه دانشجویان چپ و لاییک نقش وسیع تری در آنها ایفا نمایند.

۴- جنبش زنان:

زنان از آنجا که نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می دهند طبعاً جزیی لاینفک از همه جنبش های اجتماعی محسوب می شوند. اما به دلیل پراکندگی و مهم تر از آن سرکوب لجام گسیخته هرگونه جنبش فمینیستی توسط رژیم و اهمیت استراتژیکی که حفظ مناسبات پوسیده مردسالارانه و پدرسالارانه و بنابراین کهتری زنان برای این حکومت مذهبی دارد، هنوز تشکل وسیع و مستقلی از زنان شکل نگرفته است. با این همه زنان (به ویژه دختران جوان) در زمینه زیر گرفتن احکام شرعاً و قرون وسطایی رژیم و نقض سیستماتیک و میلیونی قوانین مریبوط به «امر به معروف و نهی از منکر» جزو پیشقاولان «نافرمانی مدنی» و «مقاآمت منفی» محسوب می شوند. ضمن اینکه در کنار این مقاومت پراکنده (ولی سراسری) ما شاهد رشد آگاهی های «زن و رانه» در جامعه و به چالش طلبیدن مفاهیم و فرم های «سکسیستی» و زن سنتیزانه خصوصاً در میان نسل جدید دختران شهری هستیم. افزایش سن ازدواج، علاقه به تحصیل و اشتغال، برخورداری از حق انتخاب همسر و از جمله آشنایی های پیش از ازدواج، ضرورت مشارکت مردان در خانه داری و بچه داری و کلا ضرورت تساوی زن و مرد در تمامی شئون جامعه، شیوع تدریجی درک صحیح و ترقیخواهانه از پدیده «زنان تن فروش» و «دختران فراری» و ضرورت برخورد انسانی و غیرخصوصانه با آنها و مسایلی از این دست، همگی جلوه هایی از این رنسانس فمینیستی را به معرض نمایش می کنارند. در کنار این تحولات البتة، تلاش هایی نیز در زمینه تشکل یابی مستقل زنان صورت می گیرد که از آن میان می توان به برگزاری مستقلانه مراسم ۸ مارس (روز جهانی زن) در چند شهر اشاره نمود که در نوع خود بعد از سال ۶۰ ساقه نداشته و دهن کجی آشکاری به روز کنایی زن جمهوری اسلامی قلمداد می شود. زنان روشنگر و آزادیخواه همچنین در برخی از کارزارهای مهم اجتماعی نظری نهادهای مریبوط به حمایت از محیط زیست، نهادهای فرهنگی و هنری و نیز در «انجمان حمایت از حقوق کودکان» نقش مهمی ایفا می کنند. ضمن اینکه در زمینه اصلاح برخی قوانین رژیم و تحمل احتمالی برخی عقب نشینی ها بر آن، نقش حقوق دانان و فعالین زن قابل توجه است. مجموعه این

فشارها سبب شده که حتی نمایندگان زن مجلس شورای اسلامی نیز علی رغم اینکه نقدي جدی بر مناسبات مردسالارانه موجود ندارند، اعتراضات و انتقاداتی را مطرح کنند. اما خاتمی در جریان معرفی کابینه جدیدش حتی حاضر نشد به عنوان یک اقدام ظاهري و سمبليک هم که شده در خواست هاي مكرر برجي نمایندگان مجلس، برای تعیین حداقل سه وزیر زن را پیشنهاد و این خود نشان داد که هر دو جناح رژیم در تداوم ستم کشي زنان منافع حياتی دارند و مسایل مربوط به حقوق زن جزو آخرين سنگرهای خواهد بود که به زور ناکری از ترک آن شوند.

۵- جنبش معلمان:

در ادبیات سیاسی رایج و سنتی، از معلمان به عنوان کارمندان متعلق به «خرده بورژوازی جدید» یاد می‌کنند، اما ما معتقدیم که معلمان بخشی از طبقه مزدیگیر و قشری از اقشار گوناگون طبقه کارگر محسوب می‌شوند. ما طبقه کارگر را تنها به کارگران «یدی» و «تولیدی» خلاصه نمی‌کنیم بلکه «کارگران فکری» و مزدیگیران بخش خدمات را نیز جزو این طبقه کثیرالعدد و تعیین کننده جامعه محسوب می‌کنیم. به ویژه معلمان ایران که به اعتراف خود خطير خود یعنی تعلیم و تربیت ۱۸ میلیون دانشآموز نیستند. ابعاد این قادر به انجام وظیفه شغلی خطير خود یعنی تعلیم و تربیت به حدی رسید که سبب شد معلمان کشورمان بعد از دو دهه رخوت و رکود مبارزاتی، با بهره گیری از فرصتی که اختلافات تشکل های وابسته به جناح های مختلف رژیم پیدید آورده بود، پرشورترین حرکات اعتراضی غیرقانونی خود را بپی کنند که ضمن شوکه نمودن هر دو جناح رژیم، در مراحل آغازین، حتی قدرت هرگونه واکنش و ابتکار را از رژیم گرفت. حرکات پرشوری که طی ماه های دی و بهمن ۸۰ در تهران و شهرهایی نظیر: شیراز، کرمانشاه، بویر احمد، بابل، اصفهان و غیره بپی شد، نویز دور تازه ای از جنبش های اجتماعی را می‌دهد. خصوصاً که در تعدادی از این حرکات شماری از دانشآموزان و کارگران کارخانجات نیز حضور داشتند که نمونه تپیک و باشکوهی از همبستگی مبارزاتی را به معرض نمایش می‌گذاشت. دولت خاتمی با فراخواندن تشکل های دولتی معلمین و اولتیماتوم به آنها در زمینه امکان سواستفاده «ضدانقلاب» و نیروی انتظامی با سرکوب خشن حرکت معلمین تهران در ۶ بهمن و معلمین شیراز در ۱۱ بهمن، ثابت کردند که به خوبی ابعاد خطر را درک می‌کنند و فریب مطالبات صنفی معلمین را نمی‌خورند چرا که از عوارض سیاسی جنبش آنها آگاهند.

از این لحظه به بعد، تداوم مبارزات معلمان منوط به سه پارامتر است: نخست ایجاد نهادها و تشکل های مستقل از جناح های رژیم، دوم ایجاد هماهنگی در حرکات معلمان سراسر ایران که به معنایی به میدان آوردن طیف وسیع تری از جمعیت یک و نیم میلیونی معلمین است، و سوم ضرورت هم صدایی و همبستگی دانشآموزان با معلمین و برآهانداختن موجی از اعتصابات و حرکات اعتراضی در مدارس. خود این پارامتر آخري البته منوط به تکوين «جنبش دانشآموزی» است، چيزی که طی دو دهه اخير از صفحه «رادار» مبارزات سیاسی و حتی صنفی در کشورمان خارج بوده و به دلیل ضربات هولناک سال های پس از اختناق فاشیستی ۳۰ خداد ۷۰ و نیز حساسیت ویژه رژیم به جمعیت حساس و ۱۸ میلیونی دانشآموزان، اسیر یک رکود و خمودی سیاسی سنگین بوده است. از این رو تلاش برای به میدان آوردن میلیون ها دانشآموز جزو وظایف مهم پیشروان و مبارزین آگاه و ترقی خواه مدارس و نیز اپوزیسیون چپ و آزادیخواه می باشد. لازمه اینکار، کمک به شکل گیری هسته های دانشآموزان پیشرو به ویژه در دیبرستان ها می باشد که نقش تعیین کننده ای در هدایت کل دانشآموزان ایفا می کنند. میلیون ها نوجوان محصل در ایران البته در خارج از محیط مدارس، چه در جنبش عمومی جوانان و چه در مبارزه توده های رحمت کش در محلات فقرنشین، نقش و حضور قابل توجهی دارند، اما هنوز نمی توان از پیدید مستقلی به نام جنبش «دانشآموزی» در محیط های تحصیلی سخن گفت. این نوجوانان در جسارت، شوریدگی و نیز در مخالفت با استبداد مذهبی حاکم چیزی دیگر از اقتشار مردم کم ندارند، آنها این سلحشوری را به خوبی در جریان «شورش فوتیال» به معرض نمایش گذاشتند که در جریان آن صدها نوجوان دانشآموز دستگیر شده بودند. بنابراین دلیلی ندارد که نتوان این رزمندگی را در مدارس به صحنه ظهور رساند. چاره آن، تنها و تنها «وحدت و تشکیلات» است.

ادامه دارد